

Шаповалов А. С.,аспірант відділу конституційного та муніципального права
Інституту держави і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України
ORCID: 0009-0006-6712-9273**ПРАВО ВИБОРЦІВ ОТРИМУВАТИ ТА ПОШИРЮВАТИ ІНФОРМАЦІЮ
ПРО ВИБОРИ: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА****THE RIGHT OF VOTERS TO RECEIVE AND DISSEMINATE INFORMATION
ABOUT ELECTIONS: CONSTITUTIONAL AND LEGAL CHARACTERISTICS**

Сучасні державотворчі процеси в Україні, незважаючи на розпочату Росією військову агресію, характеризуються подальшою демократизацією суспільних відносин, впровадженням вироблених міжнародною спільнотою стандартів державного будівництва. В цьому аспекті в статті характеризується право виборців отримувати та поширювати інформацію, що стосується підготовки та проведення відповідних виборів, яке отримало своє визнання в ст. 9 Виборчого кодексу України як одне з прав виборців на участь у виборчому процесі, що пов'язані з правом голосу. В роботі звертається увага, що забезпечення цього права сприяє не тільки вільному формуванню волі виборця і його вільному волевиявленню, але й визнанню легітимності результатів самих виборів, що виступає одним з вирішальних факторів, які визначають демократичний характер виборів. Значна частина дослідження присвячена розкриттю форм реалізації права виборців отримувати та поширювати інформацію, що стосується підготовки та проведення відповідних виборів. На завершення робиться висновок, що вітчизняний законодавець в цілому належним чином врахував міжнародні виборчі стандарти з цього питання. Хоча варто було ще визначити правовий статус онлайн-видань (засобів масової інформації) та їхніх творчих працівників у інформаційному забезпеченні виборів з урахуванням Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи CM/Rec(2011)7 «Про нове поняття засобу масової інформації». Також необхідно вимогу щодо дотримання балансу інформації про конкурентних суб'єктів виборчого процесу в усіх повідомленнях та інших матеріалах стосовно виборів поширити не тільки на ЗМІ, а й на інформаційні агентства. Потребує законодавчого уточнення й віднесення до відомостей, обов'язкових до оприлюднення ЦВК автобіографій кандидатів на місцевих виборах та декларацій кандидатів у разі їх подання до виборчих комісій при реєстрації, та формулювання щодо зобов'язання для суб'єктів інформаційної діяльності заборони замовчувати суспільно необхідну інформацію з питань виборів.

Ключові слова: Конституція України, конституційне право, вибори, виборче право, виборчі права, право на інформацію, засоби масової інформації, інформаційні агентства, виборчі комісії, міжнародні виборчі стандарти.

Modern state-building processes in Ukraine, despite the military aggression launched by Russia, are characterized by the further democratization of social relations and the implementation of state-building standards developed by the international community. In this aspect, the article characterizes the right of voters to receive and disseminate information related to the preparation and conduct of relevant elections, which was recognized in Article 9 of the Electoral Code of Ukraine as one of the rights of voters to participate in the electoral process, which is related to the right to vote. The work draws attention to the fact that ensuring this right contributes not only to the free formation of the voter's will and his free expression of will, but also to the recognition of the legitimacy of the results of the elections themselves, which is one of the decisive factors determining the democratic nature of the elections. A significant part of the study is devoted to revealing the forms of exercising the right of voters to receive and disseminate information related to the preparation and conduct of the relevant elections. In conclusion, the conclusion is drawn that the domestic legislator has generally duly taken into account international electoral standards on this issue. Although it would be worth determining the legal status of online publications (mass media) and their creative workers in providing information about elections, taking into account the Recommendation of the Committee of Ministers of the Council of Europe CM/Rec(2011)7. It is also necessary to extend the requirement to maintain a balance of information about competing subjects of the electoral process in all reports and other materials regarding the elections not only to the media, but also to news agencies. Requires legislative clarification and wording regarding the obligation for subjects of information activity to prohibit the concealment of socially necessary information on election issues.

Key words: Constitution of Ukraine, constitutional law, elections, electoral law, electoral rights, right to information, mass media, information agencies, election commissions, international election standards.

Постановка проблеми. Право на інформацію є важливим конституційним правом людини, яке сприяє усвідомленню особою свого місця та ролі в суспільстві і державі, її гармонійного вільного розвитку як особистості. Воно займає одне із провідних місць в системі прав і свобод людини та громадянина, виступає невід'ємним елементом конституційно-правового статусу особи, що гарантується ст. 34 Основного Закону України, який проголошує: «Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір» [1].

В цьому аспекті актуалізується право виборців отримувати та поширювати інформацію, що стосується підготовки та проведення відповідних виборів, яке вперше у вітчизняній практиці державотворення отримало своє визнання в ст. 9 Виборчого кодексу України як одне з прав виборців на участь у виборчому процесі, що пов'язані з правом голосу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Характеристиці вітчизняного виборчого права присвячено чимало праць українських науковців правників (Баймуратова М., Ключковського Ю., Костицького В., Кофмана Б., Марцеляка О., Серьогіна В., Смоковича М., Нестеровича В., Шаповала В. та ін.). Їх дослідження у сфері правової природи виборів, як форми прямого народовладдя, являють собою вагомий внесок у розвиток юридичної науки. Проте слід відзначити, що проблема права виборців отримувати та поширювати інформацію, що стосується підготовки та проведення відповідних виборів, ними якщо й розкривалася, то внаслідок своєї новизни досить фрагментарно.

Отже, **метою нашого дослідження** виступає комплексна наукова характеристика права виборців отримувати та поширювати інформацію, що стосується підготовки та проведення відповідних виборів, і на основі такого аналізу вироблення авторських пропозицій щодо його удосконалення, приведення до вироблених міжнародним співтовариством стандартів.

Виклад основного матеріалу. У вітчизняній правовій науковій літературі склалися два основних підходи до розуміння права на інформацію. Згідно з першим – це право розглядається в аспекті проблематики відкритості, прозорості, гласності діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. За цього підходу, так званого вузького, метою права на інформацію виступає обґрунтування правових можливостей людини і громадянина на отримання інформації, відомостей, якими володіють органи публічної влади у зв'язку з реалізацією ними своїх повноважень. Саме в такому плані подається трактування права на інформацію в Законі України «Про інформацію»: «Кожен має право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав,

свобод і законних інтересів» (ст. 5) [2]. Так само Закон України «Про доступ до публічної інформації» уточнює порядок здійснення та забезпечення права кожного на доступ до інформації, яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених законом, та інформації, що становить суспільний інтерес [3].

Представники другого підходу право на інформацію розкривають у широкому значенні – як комплексне суб'єктивне право громадянина, що складається з можливості вільно здійснювати будь-які дії з інформацією, що передбачає віднесення до права на інформацію інших видів суб'єктивних прав, спрямованих на інформацію чи на здійснення дій з нею, таких як свобода думки й переконань, свобода слова, свобода масової інформації тощо [4, с. 20].

Певною мірою цей підхід ґрунтується на міжнародному розумінні правової природи права на інформацію. Так, ст. 19 Загальної декларації прав людини проголошує: «кожна людина має право на свободу переконань і на вільне їх виявлення; це право включає свободу безперешкодно дотримуватися своїх переконань та свободу шукати, одержувати і поширювати інформацію та ідеї будь-якими засобами і незалежно від державних кордонів» [5].

Подібний припис містить й міжнародний Пакт про громадянські та політичні права: «Кожна людина має право на вільне вираження свого погляду; це право включає свободу шукати, одержувати і поширювати будь-яку інформацію та ідеї, незалежно від державних кордонів, усно, письмово чи за допомогою друку або художніх форм вираження чи іншими способами на свій вибір» (ч. 2 ст. 19 Пакту) [6].

Так само європейська Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод зазначає: «Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів. Ця стаття не перешкоджає державам вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств» (ст. 10 Конвенції) [7].

Звідси науковці цього напрямку дослідження доволі часто змістовно ототожнюють право на інформацію й інформаційне право і сприймають право на інформацію не як відокремлене особисте немайнове право людини, а як універсальне конституційне право на інформацію, що містить комплекс можливостей, які в сукупності і становлять так звані інформаційні права [8, с. 25].

Проте, ми не поділяємо цього підходу і солідаризуємося з Т.А. Костецькою, яка пише, що, незважаючи на наявні підходи щодо розуміння понять «право на інформацію» й «інформаційні права», варто наголосити на тому, що ці поняття різні за своєю правовою природою і їхній зміст

не є тотожними [9, с. 115]. Так само С. Вакарюк акцентує увагу на тому, що поняття інформаційні права людини є ширшим аніж право на інформацію, оскільки охоплює не лише можливість «вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію будь-яким способом, на свій вибір» або навіть «можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів», а це всі права і свободи людини, що мають інформаційний характер; окрім того, інформаційні права та право на інформацію співвідносяться за схемою «загальне – часткове» [10, с. 158].

Право на інформацію закріплене Конституцією України, Законами України «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації» та цілим рядом інших нормативно-правових актів, серед яких і Виборчий кодекс України, приписи якого спрямовані на реалізацію права виборців на інформацію як чинника, що сприяє вільному формуванню волі виборця і його вільному волевиявленню. Як зазначає Ю.Б. Ключковський: «Свобода формування волі виборця потребує вільного пошуку, поширення та отримання інформації. Лише поінформований виборець, який отримав достатню і достовірну інформацію, здатний здійснити обдумане, свідоме і вільне волевиявлення при голосуванні» [11, с. 453].

Саме формування волі виборця і її вільне вираження відбувається під впливом отриманої виборцем достовірної, повної та об'єктивної інформації про вибори, джерелами якої виступають засоби масової інформації, інформаційні агентства та їх творчі працівники (журналісти), різноманітні органи державної влади та місцевого самоврядування, самі суб'єкти виборчого процесу, представники громадянського суспільства та інші суб'єкти інформаційного впливу на суспільство, які через ЗМІ, Інтернет та іншим шляхом поширюють повідомлення про перебіг виборчого процесу.

Забезпечення права виборців отримувати та поширювати інформацію, що стосується підготовки та проведення відповідних виборів, сприяє не тільки вільному формуванню волі виборця і його вільному волевиявленню, але й визнанню легітимності результатів самих виборів, що виступає одним з вирішальних факторів, які визначають демократичний характер виборів. Європейський суд з прав людини неодноразово про це зазначав, наголошуючи, що свобода вираження поглядів є однією з необхідних передумов для забезпечення «вільного вираження думки народу у виборі законодавчого органу» [12].

Виборчий кодекс України містить декілька приписів щодо права особи на інформацію. Зокрема, це ст. 9 Кодексу, яка закріплює, що виборці мають право отримувати та поширювати інформацію, що стосується підготовки та проведення відповідних виборів [13]. Як зазначає Ю.Б. Ключковський, це право виборців за своїм змістом є виявом під час

виборчого процесу загального конституційного права вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію, що проголошене ст. 34 Основного Закону України, яке, своєю чергою, є складовою основоположної свободи вираження поглядів, що закріплені ст. 19 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [11, с. 90].

Проведення виборів передбачає, що виборці мають право отримувати та поширювати будь-яку інформацію, яка стосується відповідних виборів. Ця інформація за своїм змістовним спрямуванням поділяється на декілька видів: інформація загального характеру, яка стосується початку та кінця виборчої кампанії; стадій виборчого процесу; статусу, місцезнаходження та роботи органів адміністрування виборів (особливо адреси місцезнаходження окружної та дільничної виборчих комісій виборчої дільниці, до якої належить виборча адреса виборця); виборчих прав громадян (активного, пасивного, номінаційного), способів їх реалізації та захисту; інформація про те, як виборець може перевірити відомості про себе та інших осіб у списках виборців; про адресу приміщення для голосування, дату та час голосування, порядок голосування і як правильно виборцю заповнити виборчий бюлетень, щоб він був визнаний дійсним; можливості та порядку зміни виборцем місця голосування (виборчої дільниці) без зміни виборчої адреси; підстави та процедури отримання можливості голосувати за місцем перебування; право на оскарження порушень своїх виборчих прав та способи здійснення цього права; відповідальність за порушення законодавства про вибори та інші питання реалізації виборчих прав громадян (ст. 49 Виборчого кодексу України) [13].

Така інформація в науці ще називається нейтральною, оскільки її поширення не пов'язане з формуванням волі виборців при голосуванні, вона не охоплює характеристики ні окремих кандидатів, ні партій, які виступають суб'єктами виборчого процесу і вона не спрямована на створення умов для свідомої повноцінної реалізації громадянами своїх виборчих прав.

Натомість інформація, яка доводиться до відома виборців під час виборів суб'єктами інформаційної діяльності та стосується політичних партій (зареєстрованих кандидатів та суб'єктів їх висування; передвиборні програми партій – суб'єктів виборчого процесу; рахунки виборчих фондів партій – суб'єктів виборчого процесу, допустимий розмір добровільного внеску та спосіб, у який робиться внесок; скасування реєстрації (вибуття з балотування) кандидата у депутати (ст. 161 Кодексу)) й окремих кандидатів (прізвище, власне ім'я (усі власні імена) та по батькові (за наявності), число, місяць, рік і місце народження, громадянство із зазначенням часу проживання на території України, відомості про освіту, посаду (заняття), місце роботи, партійність, місце проживання,

відомості про наявність чи відсутність судимості, передвиборна програма кандидата (ст. 106 Кодексу)), які балотуються на виборах, в тому числі й інформація щодо публічних заходів партій та окремих кандидатів, публічної діяльності суб'єктів виборчого процесу, факти та події, пов'язані з виборчим процесом, тощо, є спеціальною інформацією, що спонукає виборців підтримувати своїми голосами певних кандидатів (списки кандидатів) до представницьких органів державної влади та місцевого самоврядування [13].

Відзначимо, що незалежно від різновиду будь-якої інформації щодо виборчого процесу та перебігу виборчої кампанії має бути вільно доступною як для самих виборців, так засобів масової інформації, які відіграють важливу роль у забезпеченні принципу прозорості виборчого процесу. Як влучно зазначає з цього приводу Венеційська комісія «на виборах немає місця конфіденційній інформації» [14].

При цьому реалізація права виборців на отримання та поширення інформації, що стосується підготовки та проведення відповідних виборів, не повинна порушувати прав, свобод і законних інтересів інших громадян, прав та інтересів юридичних осіб. В його основі мають дотримуватися основні принципи інформаційних відносин: гарантованість права на інформацію; відкритість, доступність інформації, свобода обміну інформацією; достовірність і повнота інформації; свобода вираження поглядів і переконань; правомірність одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації; захищеність особи від втручання в її особисте та сімейне життя. Всім виборцям мають гарантуватися рівні права і можливості доступу до інформації, її отримання та поширення.

В цілому зазначимо, що Закони України «Про інформацію» та «Про доступ до публічної інформації» належним чином гарантують кожній особі, в тому числі й виборцям, відкритість і доступність інформації, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, шляхом вільного її отримання.

Хоча Виборчий кодекс України з метою забезпечення публічного та відкритого характеру виборчого процесу, належної реалізації виборцями свого права отримувати та поширювати інформацію, що стосується підготовки та проведення відповідних виборів, містить додаткові приписи у цій сфері, які адресовані цілому ряду суб'єктів владних повноважень. Зокрема, ст. 23 Кодексу передбачає, що:

а) виборчі комісії, що організують підготовку та проведення відповідних виборів, по-перше, інформують громадян про свій склад, місцезнаходження та режим роботи, про виборчі округи і виборчі дільниці, про основні права виборців, у тому числі про право оскарження протиправних рішень, дій чи бездіяльності виборчих комісій та їх членів, органів виконавчої влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування, підприємств, закладів,

установ і організацій, їх керівників, інших посадових та службових осіб, які порушують або обмежують виборчі права; по-друге, забезпечують можливість для ознайомлення виборців, інших суб'єктів відповідного виборчого процесу зі списками виборців, передвиборними програмами партій (місцевих організацій партій), кандидатів, виборчими списками партій (організацій партій), відомостями про кандидатів; по-третє, роз'яснюють виборцям порядок голосування, у тому числі порядок заповнення виборчих бюлетенів; по-четверте, оприлюднюють підсумки голосування та результати відповідних виборів; по-п'яте, надають іншу інформацію у випадках та в порядку, передбачених Виборчим кодексом України.

Не дотримання цих приписів є грубим порушенням прав виборців, про що свідчить Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Центр демократії та верховенства права проти України» від 26 березня 2020 року [15].

б) до відома громадян-виборців доводяться рішення органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування, що стосуються виборів.

в) Центральна виборча комісія невідкладно оприлюднює на своєму офіційному веб-сайті усі рішення із забезпеченням можливості перегляду, копіювання та роздрукування інформації, а також у вигляді набору даних, організованого у форматі, що дозволяє його автоматизоване оброблення електронними засобами (машинозчитування) з метою повторного використання.

Також на офіційному веб-сайті Центральної виборчої комісії оприлюднюються рішення окружних виборчих комісій загальнодержавних виборів, які не пізніше дня, наступного після дня прийняття подаються до ЦВК в електронній формі із забезпеченням можливості перегляду та роздрукування такої інформації.

Натомість територіальні виборчі комісії оприлюднюють свої рішення на своїх офіційних веб-сайтах (за наявності), веб-сайтах відповідних місцевих рад (за наявності) або в інший спосіб, визначений Кодексом.

г) на загальнодержавних виборах закордонні дипломатичні установи України, при яких утворені закордонні виборчі дільниці, мають забезпечувати оприлюднення на своїх офіційних веб-сайтах або в інший доступний для громадян України спосіб відомостей про час і місце голосування, про місцезнаходження відповідних виборчих комісій та приміщень для голосування, про порядок їх роботи та строки звернення до дільничних виборчих комісій з питань включення виборця до списку виборців за закордонній виборчій дільниці, про порядок голосування та порядок заповнення виборчих бюлетенів.

г) Національне агентство з питань запобігання корупції, яке здійснює контроль за своєчасністю подання звітів про надходження і використання коштів виборчих фондів на загальнодержавних

та місцевих виборах, їх повнотою та достовірністю включених до них відомостей, забезпечує оприлюднення у публічній частині Єдиного державного реєстру такої звітності політичних партій, а також про їх майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру.

д) на органи Національної поліції України покладається зобов'язання за день до дня голосування оприлюднити на офіційних веб-сайтах попередні відомості про кількість зареєстрованих звернень про порушення виборчого законодавства під час відповідного виборчого процесу та роз'яснення відповідальності за порушення законодавства про вибори. А протягом десяти днів після дня голосування Національна поліція України має оприлюднити на офіційному веб-сайті узагальнених відомостей про кількість розпочатих кримінальних проваджень та кількість зареєстрованих органами Національної поліції України звернень, пов'язаних із порушенням законодавства про вибори під час відповідного виборчого процесу [13].

Безумовно, що коли ми говоримо про реалізацію права виборців отримувати та поширювати інформацію, що стосується підготовки та проведення відповідних виборів, не слід залишати поза увагою й цілий розділ VII Виборчого кодексу України «Інформаційне забезпечення виборів». Він регулює загальні основні засади інформаційного забезпечення виборів; загальне інформаційне забезпечення виборів; засади участі засобів масової інформації та інформаційних агентств в інформаційному забезпеченні виборів та особливості поширення інформації про результати опитування громадської думки, пов'язаного з виборами, які в подальшому розвиваються та уточнюються відповідними розділами Кодексу, що стосуються виборів Президента України, народних депутатів України та місцевих виборів.

Зокрема, ст. 47 визначає основні засади інформаційного забезпечення виборів, деталізуючи, по-перше, питання як виборцям, у тому числі з порушеннями зору та слуху забезпечити можливість доступу до інформації, що стосується підготовки та проведення відповідних виборів; по-друге, визначаючи критерії характеру такої інформації, яка має бути різнобічною (зміст інформації формується з урахуванням усіх можливих факторів та всіх поглядів щодо неї), об'єктивною (її зміст є достовірним без ознак суб'єктивного ставлення автора (авторів) до такої інформації) та неупередженою (її зміст формується без симпатії чи антипатії, будь-яких інтересів, релігійних, національних та інших переконань, а подання інформації не призводить до деформації її суті внаслідок прихильності чи дискримінаційного ставлення до суб'єкта, якого стосується інформація [11, с. 459]); по-третє, що за своїм змістом інформація має бути спрямована на здійснення виборцями усвідомленого та вільного вибору.

Усю інформацію щодо виборів виборець може отримати на власний розсуд з: а) засобів масової

інформації, б) офіційних джерел органів адміністрування виборчого процесу (виборчих комісій), в) офіційних джерел інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування, г) інших будь-яких джерел, що можуть надавати публічну інформацію виборцям (в тому числі й особам з порушенням зору та слуху) стосовно виборчої кампанії із використанням доступних форматів у порядку та обсягу, визначених Центральною виборчою комісією.

Законодавець особливо наголошує, що інформація, яка міститься в документах, поданих до відповідної виборчої комісії для реєстрації кандидатів, має бути відкритою і отримувати та територіальні виборчі комісії у визначеному законодавством порядку повинні оприлюднити ці дані (прізвище, власне ім'я (всі власні імена) та по батькові (за наявності), число, місяць, рік і місце народження, громадянство, час проживання на території України (крім кандидатів, зареєстрованих для участі в місцевих виборах), відомості про посаду (заняття), місце роботи, партійність, місце проживання, наявність чи відсутність судимості, суб'єкт висування кожного кандидата, передвиборні програми кандидатів чи суб'єктів їх висування, а при проведенні загальнонаціональних виборів – також автобіографію кандидата) на своїх веб-сайтах або на веб-сайтах відповідних рад (для місцевих виборів) та передати ці відомості для оприлюднення на офіційному веб-сайті Центральної виборчої комісії відомості.

В той же час відзначимо той недолік, що згідно вимог Виборчого кодексу України ЦВК не зобов'язана оприлюднювати автобіографії кандидатів на місцевих виборах та декларації осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Тому вважаємо необхідним удосконалення виборчого законодавства у цій сфері шляхом віднесення до відомостей, обов'язкових до оприлюднення ЦВК автобіографій кандидатів на місцевих виборах та декларацій кандидатів у разі їх подання до виборчих комісій при реєстрації. В цьому ж аспекті є актуальним питання щодо необхідності оприлюднення ЦВК інформації про адресу місця знаходження територіальних виборчих комісій, які з незрозумілих причин випали з переліку відомостей, що становлять зміст загального інформаційного забезпечення виборів, що є істотною законодавчою прогалиною, яку слід усунути.

Також з метою забезпечення належної поінформованості виборців ЦВК та відповідна територіальна виборча комісія забезпечують виготовлення плакатів, що роз'яснюють порядок голосування та відповідальність за порушення законодавства про вибори. ЦВК за рахунок коштів державного бюджету може виготовляти та розповсюджувати, у тому числі за допомогою електронних (аудіовізуальних) та друкованих засобів масової інформації, інші інформаційні матеріали, що належать до загального інформаційного забезпечення виборів.

Виборчі комісії, так само як і засоби масової інформації та інформаційні агентства, органи державної влади, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, їх посадові особи, об'єднання громадян, інші особи при поширенні інформації про вибори, яка не є передвиборною агітацією, зобов'язані дотримуватися об'єктивності, неупередженості, збалансованості, достовірності, повноти і точності інформації, уникати дискримінації та сексизму.

З цією метою національним виборчим законодавством окремо окреслено засади участі засобів масової інформації та інформаційних агентств в інформаційному забезпеченні виборів, які охоплюють такі вимоги:

1. під час виборчого процесу ЗМІ розміщують інформаційні матеріали на замовлення виборчих комісій або регіональних чи територіальних представництв Центральної виборчої комісії на підставі відповідних договорів.

2. ЗМІ та інформаційні агентства поширюють повідомлення про перебіг виборчого процесу, події, пов'язані з виборами, базуючись на засадах достовірності, повноти і точності, об'єктивності інформації та її неупередженого подання, не допускаючи замовчування та перекручення суспільно необхідної інформації, що стосується цих подій, та збалансовано висвітлюючи коментарі кандидатів, партій (організацій партій) – суб'єктів виборчого процесу щодо подій, пов'язаних із виборами. Так само телерадіоорганізаціям заборонено виокремлювати у своєму ставленні певних суб'єктів виборчого процесу чи надавати їм привілеї.

3. телерадіоорганізації мають право створювати та поширювати у прямому ефірі передачі за участю кандидатів, представників партій (організацій партій) – суб'єктів виборчого процесу, їх уповноважених, довірених осіб у формі передвиборних дебатів чи дискусій. Такі передачі повинні бути організовані у цикл передач однакового формату.

4. нагляд за дотриманням вимог участі ЗМІ та інформаційних агентств в інформаційному забезпеченні виборів, а також при проведенні передвиборної агітації, здійснює Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення (стосовно електронних (аудіовізуальних) засобів масової інформації) та центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику в інформаційній та видавничій сферах (стосовно

друкованих засобів масової інформації та інформаційних агентств).

У разі виявлення порушень за результатами здійснення такого нагляду Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення та центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику в інформаційній та видавничій сферах, інформують про це Центральну виборчу комісію або відповідну окружну чи територіальну виборчу комісію, вживають заходів, передбачених законодавством. Наприклад, під час місцевих виборів 2020 року за результатами здійснення нагляду від імені Національної ради було складено 56 протоколів про адміністративні правопорушення. Правда, не всі вони національними судами були своєчасно розглянуті і на винуватих були накладені адміністративні стягнення [16].

Висновки. В цілому відзначимо, що вітчизняний законодавець належним чином врахував міжнародні виборчі стандарти та врегулював участь ЗМІ й інформаційних агентств в інформаційному забезпеченні виборів. Хоча варто було ще визначити правовий статус онлайн-видань (засобів масової інформації) та їхніх творчих працівників з урахуванням Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи CM/Rec(2011)7 «Про нове поняття засобу масової інформації» [17]. Також необхідно вимогу щодо дотримання балансу інформації про конкурентних суб'єктів виборчого процесу в усіх повідомленнях та інших матеріалах стосовно виборів поширити не тільки на ЗМІ, а й на інформаційні агентства. Потребує удосконалення виборче законодавство і в плані віднесення до відомостей, обов'язкових до оприлюднення ЦВК автобіографій кандидатів на місцевих виборах та декларацій кандидатів у разі їх подання до виборчих комісій при реєстрації. В цьому ж аспекті є актуальним питання щодо необхідності оприлюднення ЦВК інформації про адресу місця знаходження територіальних виборчих комісій. Також слід уточнити й формулювання щодо зобов'язання для суб'єктів інформаційної діяльності заборони замовчувати суспільно необхідну інформацію з питань виборів. Воно повинно містити чіткі правила забезпечення, що гарантуватиме право виборця отримувати та поширювати інформацію, що стосується підготовки та проведення відповідних виборів і відповідатиме міжнародним виборчим стандартам.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 року № 254к/96. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. №2657-ХІІ за ред. від 21.05.2015 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. №48. Ст. 650
3. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січня 2011 року № 2939-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 32. Ст. 314.
4. Петров Є. В. Інформація як об'єкт цивільно-правових відносин : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Х., 2003. 20 с.

5. Загальна декларація прав людини: Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
6. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР № 2148-VIII від 19.10.73 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
7. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини): ратифіковано Законом України від 17.07.1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
8. Марущак А. Визначення поняття «інформаційні права людини». *Інформація і право*. 2011. № 2. С. 21–26.
9. Костецька Т. Конституційно-правове регулювання інформаційних прав: деякі термінологічні аспекти. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. С. 114–117.
10. Вакарюк Л. Основні підходи до розуміння поняття «інформаційні права людини». *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 2. С. 155–159.
11. Виборчий кодекс України. Книга перша. Загальна частина. Науково-практичний коментар / за ред. Ю. Б. Ключковського. Київ: К.І.С., 2021. 768 с.
12. European Court for Human Rights. Case of Bowman v. United Kingdom. Judgment of 19 February 1998. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58134>.
13. Виборчий кодекс України від 19 грудня 2019 року № 396-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 7, 8, 9. Ст. 48.
14. Venice Commission. Report on figure based management of possible election fraud (CDLAD(2010)043), para. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2010\)043-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2010)043-e).
15. Європейський суд з прав людини. Рішення у справі «Центр демократії та верховенства права проти України» від 26 березня 2020 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_f18.
16. Звіт Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення від 12 лютого 2021 року «Про дотримання телерадіоорганізаціями визначеного законодавством порядку мовлення під час виборчої кампанії з виборів депутатів сільських, селищних, міських рад і сільських, селищних, міських голів відповідних територіальних громад у 2020-му році». URL: <https://www.nrada.gov.ua/wp-content/uploads/2021/02/R-2021-00096-D1.pdf>.
17. Recommendation CM/Rec(2011)7 of the Committee of Ministers to member states on a new notion of media. URL: <https://edoc.coe.int/en/media/8019-recommendation-cmrec20117-on-a-new-notion-of-media.html>.

Дата першого надходження статті до видання: 12.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 28.05.2026